Lapin ARJEN TURVALLISUUDEN TIEKARTTA

Eeva Helameri • Pekka Iivari • Eija Raasakka • Leena Viinamäki

Sarja D. Muut julkaisut 5/2021

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

Lapin korkeakoulukonserni

LUC

Lapin korkeakoulukonserni LUC on yliopiston ja ammatti korkeakoulun strateginen yhteen-liittymä. Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto ja Lapin ammattikorkeakoulu.
www.luc.fi

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät
ISBN 978-952-316-398-0 (nid.)
ISSN 2342-2521 (painettu)
ISBN 978-952-316-399-7 (pdf)
ISSN 2342-253X (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja
Sarja D. Muut julkaisut 5/2021

Rahoittajat: Lapin ELY-keskus ja ESR

Kirjoittajat:
Eeva Helameri
Pekka Iivari
Eija Raasakka
Leena Viinamäki

Taitto:
Digi- ja mainostoimisto Höyry

Sisäsivujen kuvat:
Karungin koulun lapset

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.

Lapin ammattikorkeakoulu
Jokiväylä 11 96300 Rovaniemi
Puh. 020 798 6000
www.lapinamk.fi/julkaisut

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.

SISÄLLYS

1. TAUSTA 4

2. PROSESSI 6

3. STRATEGISET LÄHESTYMISTAVAT 8

3.1 SWOT-perusteinen strateginen lähestymistapa 9

3.2 Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutuminen vastuutahoittain 10

4. VISIO JA TAVOITTEET 11

5. TOIMENPIDEKOKONAISUUDET 12

5.1 Asuin- ja kotiympäristön turvallisuuden edistäminen 13

5.2 Digitaalisuuden edistäminen 15

5.3 Järjestö- ja kansalaistoiminnan roolin vahvistaminen ja toiminnan jatkuvuus 17

5.4 Lapin elinvoimaisuuden vahvistaminen ja edunvalvonta 19

5.5 Liikkumisen turvallisuuden kehittäminen 21

5.6 Osallisuuden kasvattaminen 23

5.7 Paikallisen ja alueellisen arjen turvallisuustyön mallien vahvistaminen 25

5.8 Sosiaalisesti kestävän talouden edistäminen 27

5.9 Tiedolla johtamisen edistäminen 29

5.10 Yhteisöllisyyden kasvattaminen 31

6. SEURANTA JA JATKUVUUS 33

7. TEKIJÄT JA TAUSTATUKI 34

LIITE 1. TOTEUTUMISEN SEURANTALOMAKE 35

Kuvituksena Lapin arjen turvallisuuden tiekartan sisäsivuilla on käytetty Karungin koulun 1-3.luokkalaisten lasten piirustuksia. He osallistuivat keväällä 2021 Arjen turvallisuuden tiekartta -hankkeen 'Milloin sinulla on turvallinen olo?' -piirustuskilpailuun.

1. TAUSTA

Hyvinvoinnin ja arjen turvallisuuden ohjelmat sekä strategiat sisältävät useita samansuuntaisia teemoja ja niiden yhdistämiseen toimenpidetasolla on ollut sekä valtakunnallinen että alueellinen tahtotila. Sekä turvallisuus- että hyvinvointityössä on Lapissa vahvat ja laaja-alaiset verkostot, ja Lapissa on tehty erinomaista työtä molempien teemojen ympärillä jo useita vuosia. Toimijoiden parissa koettiin edelleen tarvetta selkeyttää kokonaiskuvaa, määrittää yhteisiä kehittämiskohteita sekä etsiä niille toteuttamis- ja rahoitusmahdollisuuksia mahdollisimman resurssiviisaalla tavalla.

Kuvio 1. Arjen turvallisuus ja hyvinvointi. Lähde: Sisäisen turvallisuuden sihteeristön päällikkö Tarja Mankkinen, sisäministeriö, teoksessa *Vahvemmat yhdessä* 2014, 4.

Lapin turvallisuus- ja hyvinvointiverkostojen yhteistyön tavoitteiden kirkastaminen ja toimenpiteiden suunnittelu toteutettiin **Arjen turvallisuuden tiekartta** – aktivoiva osallisuus syrjäytymisen ehkäisyssä -hankkeessa 1.12.2020-30.9.2021. Hankkeen toteutti Lapin ammattikorkeakoulu Lapin turvallisuusverkostosta koostuvan asiantuntijaryhmän tukemana.

2. PROSESSI

Tiekartta työstettiin yhteistyössä monien sidosryhmien ja yhteistyötahojen kanssa kuvion 2. mukaisesti. Jokaisessa tiekartan työstämisvaiheessa pyrittiin osallistamaan mahdollisimman laajasti sekä hyvinvoinnin että turvallisuuden asiantuntijoita Lapissa. Tarvekartoitusvaiheessa kysyttiin myös eri ikä- ja väestöryhmiltä, mitä lappilaisen arjen turvallisuuden parantamiseksi tulisi tehdä.

Tarvekartoituksessa kerätyt aineistot ja niiden tarkasteluteemat esitellään kuviossa 3 (s. 7).

Tilannekuvan ja tarvekartoituksen synteesinä muodostettiin Lapin arjen turvallisuuden tiekartta. Tiekartan taustaselvitykset julkaistaan erikseen laajassa taustaraportissa Lapin AMKin verkkosivuilla.

TILANNEKUVA

- **Strategioiden ja ohjelmien kartoitus**
  kansalliset, maakunnalliset
- **Toimijakuvaukset**
  kansalliset, maakunnalliset
- **Hankekatsaus**
  maakunnallinen, seutu- ja kuntakohtainen
- **Tilastokatsaus**
  kansallinen, maakunnallinen, kuntakohtainen

→

TARVEKARTOITUS

- **Työpajat**
  - Seitsemän seutukunnallista työpajaa
  - Kylätoimijoiden työpaja
  - Yhdeksäsluokkalaisten työpajat
  - Samisosterin ikäihmisten ryhmätapaamiset
- **Karungin alakoululaisten piirustus- ja kirjoituskilpailu**
- **21 asiantuntijahaastattelua**

→

TIEKARTTA

- **Lapin arjen turvallisuuden tiekartta**
  - Tausta
  - Prosessikuvaus
  - Strategiset lähestymistavat
  - Toimenpidekokonaisuudet
  - Seuranta ja jatkuvuus
  - Tekijät ja taustatuki
- **Lapin arjen turvallisuuden tiekartan taustaraportti**

Kuvio 2. Lapin arjen turvallisuuden tiekartta -hankkeen toteuttamisprosessi

Tarkasteluteemat:

- Turvallisuus
- Sosiaalinen osallisuus
- Yhteisöllisyys
- Hyvinvointi

Strategiat ja ohjelmat (n=21)

- Valtakunnalliset dokumentit (n=12)
- Lapin maakunnalliset dokumentit (n=5)
- Kansainväliset dokumentit (n=4)

Arjen turvallisuuden toimijat (n=38)

- Valtakunnalliset toimijat (n=10)
- Alueelliset toimijat (n=28)

Tilastokatsaus (n=44)

- Hyvinvointitilastot (n= 36)
- Turvallisuustilastot (n=8)

Kehittämishankekatsaus (n=331)

Asiantuntijahaastattelut (n=21)

- Julkinen sektori (n=13)
- Järjestösektori (n=6)
- Yksityinen sektori (n=2)

Seutukuntatyöpajat (n=113)

- Itä-Lapin seutukunta (n=19)
- Kemi-Tornion seutukunta (n=18)
- Pohjois-Lapin seutukunta (n=15)
- Ranua (n=8)
- Rovaniemi (n=20)
- Tornionlaakson seutukunta (n=10)
- Tunturi-Lapin seutukunta (n=23)

Kansalaistapahtumat (n=171)

- Karungin alakoulun koululaiset (n=72)
- Lapin yliopiston harjoittelukoulun 9. luokkalaiset (n=66)
- Saamelaissenioreiden keskustelutilaisuudet (n=14)
- Kylätapahtuma (n=19)

Kuvio 3. Aineisto ja tarkasteluteemat

3. STRATEGISET LÄHESTYMISTAVAT

Tiekartta sisältää kaksi strategista lähestymistapaa lappilaisen arjen turvallisuuden tarkasteluun. Molemmat lähestymistavat, sekä SWOT-perusteinen että vastuutahoperusteinen, pohjautuvat hankkeessa kerättyihin ja analysoituihin aineistoihin.

3.1 SWOT-perusteisessa lähestymistavassa kuvataan pähkinänkuoressa neljä lappilaisen arjen turvallisuuden toteutumisstrategiaa: menestymis-, kehittämis-, varautumis- ja selviytymisstrategia.

3.2 Vastuutahoihin perustuvassa vaihtoehdossa esitetään kolme toteutumistasoa: maakuntataso, kunta- ja seutukuntataso sekä kuntalaistaso.

3.1 SWOT-perusteinen strateginen lähestymistapa

MENESTYMISSTRATEGIA
Nykyiset vahvuudet & lähitulevaisuuden mahdollisuudet

Digitalisaatio kuntien elinvoimaisuuden lisääjänä
digiverkkoyhteyksien rakentaminen

Digitalisaatio kuntalaisten kotona asumisen lisääjänä
kuntalaisten digiasiointiosaamisen lisääminen

Ennalta ehkäisevän hyvinvointi- ja turvallisuustyön vaikuttavuus
korjaavasta hyvinvointi- ja turvallisuustyöstä kustannus–tehokkaaseen ja inhimilliseen ennalta ehkäisevään työhön

Järjestösektorin paikallinen ja seudullinen toimintaverkosto
järjestösektorin toimintapotentiaalin nykyistä systemaattisempi hyödyntäminen

Paikallinen ja alueellinen arjen turvallisuuden verkostoyhteistyö
arjen turvallisuuden verkostoyhteistyön intensivoiminen syrjäytymistä ehkäisevään ja korjaavaan hyvinvointityöhön

Tiedon välittäminen kuntalaisille
monikanavainen kohderyhmäspesifi tiedonvälitys

Sosiaalisesti kestävän talouden toimintaedellytysten kehittäminen
heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyden, osallisuuden ja toimintakyvyn lisääminen

VARAUTUMISSTRATEGIA
Nykyiset vahvuudet & lähitulevaisuuden uhkatekijät

Alueellisesti kattavan oppilaitosverkoston ylläpitäminen
digitalisaation ja etäopiskelun hyödyntäminen

Elinkeinojen monipuolistaminen
monipaikkaisen asumisen ja etätyön mahdollistaminen negatiivisen väestökehityksen vähentämiseksi

Kuntakeskuksesta etäällä asuvien asiointi
asiointiliikenteen kehittäminen

Kuntakeskuksesta etäällä asuvien arjen turvallisuus
digi- ja talkookylästelykulttuurin arkipäiväistäminen

Rekrytointikäytäntöjen kehittäminen
paikalliset ja seudulliset yhteisrekrytointi-ilmoitukset

Rajayhteisö alueiden elinvoimaisuuden lisääjänä
paikallisen ja alueellisen rajayhteistyön kehittäminen huomioimalla kulttuurisensitiivisyyden merkitys valtakunnan rajat ylittävässä kuntalais- ja viranomaisyhteistyössä sekä valtakunnan rajat ylittävän yhteisöllisyyden vaalimisessa

KEHITTÄMIS-STRATEGIA
Nykyiset heikkoudet & lähitulevaisuuden mahdollisuudet

Järjestösektorin hyödyntämättömyys ns. matalan kynnyksen hyvinvointi- ja turvallisuustyössä
järjestö- ja hyvinvointikoordinaattorin yhteistyö kuntalaisten osallisuuden lisääjinä

Liikenneturvattomuus liikenneturvallisuudeksi
kevytliikenneväylien rakentaminen liikenneturvallisuuden lisäämiseksi sekä kunto-, arki- ja liikuntamatkailun mahdollistajaksi

Osallisuuden lisäämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn resursoiminen
monitoimijainen verkostotyö ja paikallinen monikanavainen osallistava aktivointityö

Puhelin- ja verkkoasiointiyhteysongelmien vähentäminen
seutukunnallinen ja maakunnallinen resursointi- ja kehittämisen koordinointi etäasioinnin mahdollistumiseksi

SELVIYTYMIS-STRATEGIA
Nykyiset heikkoudet & lähitulevaisuuden uhkatekijät

Asuin- ja kotiympäristön turvattomuus
kylätalkkaritoiminnan käynnistäminen ja digitalisaation (esim. sensoriteknologia) hyödyntäminen

Eri väestöryhmien syrjäytymisuhan tunnistamiskeinot
toiminnan painopiste ennaltaehkäisevään ja etsivään hyvinvointityöhön

Negatiivinen väestökehitys
seudullinen yhteistyö seutukuntien elinvoimaisuuden lisäämiseksi ja väestökehityksen positiiviseksi saamiseksi

Poliisin ja pelastustoiminnan resurssivaje
seudullinen monitoimijainen verkostoyhteistyö

Yksinäisyys- ja turvattomuuskokemukset
hyvinvointityön vasteaikojen parantaminen (poliisi, ambulanssi, hoitoon pääsy jne.) ja matalan kynnyksen palveluiden lisääminen

Kuvio 4. Lappilaisen arjen turvallisuuden tiekartan toteutumisen strategisia vaihtoehtoja

3.2 Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutuminen vastuutahoittain

KUNTALAISTASO

- digiasiointiosaaminen
- kokemusasiantuntijuus kehittämisen voimavaraksi
- turvallisuus- ja hyvinvointitietoisuus kansalaisten elinkaaren eri vaiheissa
- perinteisen elämäntavan mahdollistuminen
- ylisukupolvisen tekemisen kulttuurin vaaliminen

KUNTA- JA SEUTUKUNTATASO

- hallinnollisissa uudistuksissa kuntakohtaisen edustuksellisuuden varmistaminen
- järjestö- ja hyvinvointikoordinaattoreiden työnkuvien kehittäminen ja yhteistyön vahvistaminen
- kuntalaisten osallistaminen ja aktivoiminen paikalliseen ja seudulliseen hyvinvointi- ja turvallisuustyöhön
- paikallisen ja seudullisen kulttuurisensitiivisen yhteisöllisyyden vaaliminen
- palveluiden saavutettavuus asuinpaikasta ja sosioekonomisesta asemasta riippumatta
- seudullisten yhteisrekrytointikäytänteiden kehittäminen julkiselle, järjestö- ja yksityiselle sektorille
- tutkimusavusteisen tiedolla johtamisen ja ennakoivan vaikuttavuusarvioinnin kehittäminen
- ylisukupolvinen ennalta ehkäisevä ja korjaava hyvinvointi- ja turvallisuustyö
- julkisen, yksityisen, järjestö- ja kansalaissektorin tuottamien palveluiden eli welfare mix -mallin seudullisten toteuttamismahdollisuuksien arviointi
- saamenkielisen ja -kulttuurisen palvelutarpeen huomioiminen

MAAKUNTATASO

- alueellisesti kattavan ja monialaisen hyvinvointi-ja turvallisuusverkostoyhteistyön toimintaedellytysten ylläpitäminen ja kehittäminen
- digiverkkoyhteyksien saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen koko maakunnan alueelle
- maakunnallisen liikenneturvallisuuden edistäminen
- paikalliset ja seudulliset sekä kulttuurisensitiiviset erityispiirteet huomioivan elinvoimaisuuden edistäminen
- rajaseutujen erityispiirteiden huomioiminen
- valtakunnalliseen lainsäädäntötyöhön ja hallintouudistuksiin vaikuttaminen ja lappilaisten erityispiirteiden esille tuominen
- sosiaalisesti kestävän talouden tunnetuksi tekeminen ja edellytysten kehittäminen

Kuvio 5. Lappilaisen arjen tulevaisuuden tiekartan toteutuminen vastuutahottain

4. VISIO JA TAVOITTEET

Lappilainen turvallisuus ja hyvinvointi syntyy kumppanuudesta kunnan, oppilaitosten, yritysten, kolmannen sektorin toimijoiden sekä muiden paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Lapin Arjen turvallisuuden tiekartta toteuttaa Lapin kestävän talouden tavoitteita turvallisuuden, hyvinvoinnin, työllisyyden ja osallisuuden vahvistamisen näkökulmista.

Arjen turvallisuuden tiekartan ja toimintamallin tavoitteena on vahvistaa kuntalaisten yhteenkuuluvuutta ja lisätä suvaitsevaisuutta. Tavoitteena on, että jokainen Lapin asukas kantaa omalta osaltaan vastuuta hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisestä, ja tätä tuetaan tarjoamalla hyvinvointia ylläpitäviä ja ennaltaehkäiseviä matalan kynnyksen turvallisuuspalveluja julkisen, yksityisen ja järjestösektorin tuottamina.

Yhteistyöllä edistetään yhteisten resurssien suuntaamista ja paikallisten resurssien laaja-alaista hyödyntämistä siten, että eri toimijat nivovat osaamisensa ja voimavaransa yhteen. Tuloksena tuotetaan eri toimijoiden välisiä palvelutarjottimia, joissa yhden luukun palvelut toteutuvat.
Näin turvataan lappilaisille hyvän elämän perusta. Arjen turvallisuuden toimintamallia kehitetään ja vahvistetaan tulevaisuudessa.

Työstetty yhteistyössä Lappi-sopimuksen valmistelutiimin kanssa.

5. TOIMENPIDEKOKONAISUUDET

Tiekartan kymmeneen toimenpidekokonaisuuteen on koottu tiekarttaa työstettäessä esiin nousseita toimenpide-ehdotuksia. Kutakin käsitellään kolmesta näkökulmasta: tausta, tarve ja toimenpide-ehdotukset. Toimenpiteitä on sovitettu yhteen samaan aikaan valmistelussa olleiden Lappi-sopimuksen, Lapin veto- ja pitovoimatiekartan sekä hyvinvointialueen valmistelun kanssa. Toimenpiteiden toteutusaikataulu on 2021-2027. Tarkempi aikataulutus toteutetaan yhteistyössä Lappi-sopimuksen toimeenpanosuunnitelmatyön kanssa

Toimenpide-ehdotukset ovat konkreettisia ehdotuksia seuraaviksi askeleiksi kussakin toimenpidekokonaisuudessa. Niille on hahmoteltu mahdollisia rahoituslähteitä ja mahdollisia toteuttajia. Ensimmäisenä ehdotetun toteuttajatahon on tarkoitus viedä toimenpidettä eteenpäin.

s.13 1. Asuin- ja kotiympäristön turvallisuuden edistäminen

s.15 2. Digitaalisuuden edistäminen

s.17 3. Järjestö- ja kansalaistoiminnan roolin vahvistaminen ja toiminnan jatkuvuus

s.19 4. Lapin elinvoimaisuuden vahvistaminen ja edunvalvonta

s.21 5. Liikkumisen turvallisuuden kehittäminen

s.23 6. Osallisuuden kasvattaminen

s.25 7. Paikallisen ja alueellisen arjen turvallisuustyön mallien vahvistaminen

s.27 8. Sosiaalisesti kestävän talouden edistäminen

s.29 9. Tiedolla johtamisen edistäminen

s.31 10. Yhteisöllisyyden kasvattaminen

Toimenpidekokonaisuus 1

5.1 ASUIN- JA KOTIYMPÄRISTÖN TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN

Tausta:

Lapissa on neljä kaupunkia, 21 kuntaa ja 289 toiminnallista kylää. Vietämme suuren osan arjestamme kotona tai liikkuen asuinympäristössämme. 80% tapaturmista tapahtuu kotona tai vapaa-ajalla. *Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset*[1] korostaa asumisen turvallisuuden tärkeyttä turvallisuussuunnittelussa. Tavoitteena on, että ikäihmiset voisivat asua kotonaan mahdollisimman pitkään. Kotihoidon asiakkaina on yhä iäkkäämpiä ja huonokuntoisempia asiakkaita.

Valtioneuvoston periaatepäätös hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisestä puolestaan listaa neljä painopistettä, joista hyvät arkiympäristöt ovat yksi. Kansalaisten yksilöllinen ja yhteisöllinen turvallisuuden tunne on keskeinen osa heidän hyvinvointiaan ja elämänhallintaansa. Hyvinvointipalveluverkoston harventumisen myötä pitkien välimatkojen Lapissa käyntiasiointimatkat voivat muodostua pitkiksi. Tämä heijastuu palveluiden piiriin hakeutumisen viiveenä, realisoituen pahimmillaan erilaisina pitkittyneinä hyvinvointivajeina.

1. Lapin AMK:n julkaisusarjassa (Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset) ilmestyvän Lapin arjen turvallisuuden tiekartan taustaraportin lähdeluettelo sisältää Lapin arjen turvallisuuden tiekartassa käytetyt lähteet bibliografisine tietoineen.

Tarve:

Tiekarttatyöpajoissa ja haastatteluissa tuotiin esiin tarvetta kartoittaa erilaisia tapoja tuoda arjen turvallisuutta ja sujuvuutta harvaan asutuille seuduille, ikäihmisille, lapsille ja nuorille. Jotta kylät pysyvät elinvoimaisina, täytyy niiltä löytyä palveluita ja toisaalta töitä siellä asuville. Asuin- ja kotiympäristön turvallisuuteen ja turvallisuusosaamiseen on tarvetta panostaa edelleen.

Toimenpidekokonaisuus 1 Asuin- ja kotiympäristön turvallisuuden edistäminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Ikäihmisten kotona asumisen asiakaslähtöinen toimintamalli Lappiin.** Asuinympäristöjen, kodin turvallisuuden ja tarvittavien palveluiden kartoitus ja toimenpiteiden suunnittelu -> Mahdollistaa pidempään kotona asumista.
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: kunnat, yhteistyössä yritykset, järjestöt, Lapin AMK: mahdollinen opinnäytetyö

2. **Kyläpelastajamallin jalkauttaminen Lappiin,** pilotoitu Posiolla.
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin pelastuslaitos, yhteistyössä kunnat ja järjestöt.

3. **Lapin kylien ja kortteleiden arjen turvallisuuden kehittäminen: hyvien käytäntöjen kartoitus ja mallintaminen sekä olemassa olevan digialustan ja viestinnän kehittäminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: Leader, EAKR, ELY-keskus
   Mahdolliset toteuttajat: Lappilaiset kylät ry, yhteistyössä Lapin AMK

4. **Nuorisoon kohdistetun live-häiriökäyttäytymisen tunnistaminen ja puuttumisen mallien kehittäminen ympäröivälle yhteisölle**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: järjestöt

5. **Yritysten osallistaminen kylien ja asuinympäristöjen turvallisuustekoihin,** esimerkiksi defibrillaattori kauppoihin
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: kuntien elinkeinotoiminta, yhteistyössä yritykset

Toimenpidekokonaisuus 2

5.2 DIGITAALISUUDEN EDISTÄMINEN

Tausta:

Digitaalisuus on yhä keskeisempi osa yhteiskuntaamme. Esimerkiksi *Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätöksessä* todetaan, että osaaminen ja mahdollisuus käyttää digitaalisia palveluita on keskeinen tapa mahdollistaa ihmisten osallisuutta yhteiskunnassamme. *Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden tilanneraportissa 2020* todetaan, että tie-, tieto- ja sähköverkon toimivuus on turvallisen ja sujuvan arjen perusta harvaan asutuilla alueilla. Jo nyt osa palveluista tuotetaan ainakin osittain digitaalisesti.

Digitaalinen osallisuus on keskeinen asia lappilaisen ihmisen arjessa. Digitaalisia palveluita ja eri väestöryhmien digiosaamista on kehitetty erilaisilla hankkeilla, samoin laajakaistayhteyksiä on Lapissa rakennettu paikoin hankkeilla. Etäpalveluista on haettu ratkaisuja mm. palveluiden viemiseen lähelle ihmisten arkea, työn monipaikkaistumiseen ja ihmisten väliseen yhteydenpitoon erityisesti korona-aikana.

Tarve:

Digisyrjäytymisen ehkäisyyn, palveluiden saavutettavuuteen, digiosaamisen vahvistamiseen sekä verkkoyhteyksien rakentamiseen tarvitaan edelleen panostusta. Tiekarttatyöpajoissa ja haastatteluissa tarve kohdistui erityisesti seutukunnalliselle ja maakunnalliselle koordinoinnille etäasioinnin mahdollistumiseksi. Edelleen tarvitaan osaamista, uusia toimintamalleja ja ideoita digitaalisuuden mahdollisuuksien hyödyntämiseen sekä tietoa verkko/kyberturvallisuudesta.

Toimenpidekokonaisuus 2 Digitaalisuuden edistäminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Digiosaaminen työturvallisuuden osana**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lappia ja Redu, yhteistyössä ammattijärjestöt ja muut oppilaitokset

2. **Digiverkkoyhteyksien saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen koko maakunnan alueelle:** toteutetaan maakunnallisten ja seutukunnallisten laajakaistahankkeiden kautta

3. **Kunta- ja järjestötyöntekijöiden digiosaamisen kehittäminen kuntalaisten digiosallisuuden tukemiseksi:** perehdytys- ja mentorointipaketti ja pilotointi kunta/seutukuntatasolla, mallina esim. Innokylä/ vertaisdigiosaajavalmennus.
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR, AKKE
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä kunnat, seutukunnat, järjestöt

4. **Lappilaiset lapset ja nuoret verkossa**: verkkoempatiaan opettaminen, digitaalisuuden ja pelillisyyden ymmärtäminen ja tukeminen, huoltajille ja opettajille tietoa riskeistä ja mahdollisuuksista
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR, OKM
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopisto, yhteistyössä muut oppilaitokset

5. **Selvitys verkon turvallisuusriskeistä, verkkoturvallisuusosaamisen ja siihen liittyvien työkalujen kehittäminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, järjestöt

Toimenpidekokonaisuus 3

5.3 JÄRJESTÖ- JA KANSALAISTOIMINNAN ROOLIN VAHVISTAMINEN JA TOIMINNAN JATKUVUUS

Tausta:

Suomessa on vahva järjestösektori. Lapissa rekisteröityjä yhdistyksiä elokuussa 2021 oli 4767 kappaletta. Järjestöt ja seurakunnat ovat perinteisesti toimineet julkisen ja yksityisen sektorin ohella mm. tarjoten palveluita kuntalaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Seurakuntien, järjestöjen ja kansalaistoiminnan merkitystä hyvinvoinnin ja arjen turvallisuuden tuottamisessa ja tukemisessa ihmisten elämässä korostetaan turvallisuuden ja hyvinvoinnin strategioissa, kuten *Tilanneraportti turvallisuudesta harvaan asutuilla seuduilla* tai *Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätös*.

Järjestö- ja kansalaissektorilla on ollut useita eri rahoituslähteitä, joiden jatkuvuus on vaakalaudalla. Niiden kautta järjestöt ovat voineet toimia ketterästi oikea-aikaisesti ennaltaehkäisevässä hyvinvointi- ja turvallisuustyössä.

Tarve:

Järjestö- ja kansalaistoiminnan merkitys hyvinvoinnin ja turvallisuuden saralla tunnistetaan laajasti, mutta käytännön tasolla yhteistyö julkisen sektorin ja yksityisten yritysten kanssa jää osin vajaaksi (welfare mix). Tätä yhteistyötä tulee edelleen vahvistaa esimerkiksi hankkeilla, joissa toteuttajina on sekä yrityksiä, viranomaisia, oppilaitoksia että järjestö- ja kansalaissektorin toimijoita. Uusia ratkaisuja järjestötoiminnan jatkuvuuteen tulee kehittää, sillä järjestötoimijoiden vanheneminen ja uuden sukupolven toimintaan mukaan saaminen on haasteellista.

Järjestö- ja kansalaistoimintaa osallistavia toimenpide-ehdotuksia on tämän tiekartan muissakin toimenpidekokonaisuuksissa.

Toimenpidekokonaisuus 3 Järjestö- ja kansalaistoiminnan roolin vahvistaminen ja toiminnan jatkuvuus

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Järjestötyöllä edistämässä nuorten hyvinvointia ja uusia valmiuksia työelämään**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR (haussa)
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK

2. **Kuntien järjestöyhdyshenkilöiden roolin kehittäminen ja järjestöyhdyshenkilöverkoston toiminnan tukeminen**, olemassa olevia toimintamalleja muokaten, vrt ihimiset.fi
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR, ELY-keskus
   Mahdolliset toteuttajat: kunnat, yhteistyössä järjestöt

3. **Uusien kolmannen sektorin toimintamallien kehittäminen ja kokeilu**, esim. pop up -toiminta, keikkakalenteri
   Mahdolliset rahoituslähteet: STEA, ESR, Leader
   Mahdolliset toteuttajat: järjestöt ja kylätoiminta

Toimenpidekokonaisuus 4

5.4 LAPIN ELINVOIMAISUUDEN VAHVISTAMINEN JA EDUNVALVONTA

Tausta:

Lapin maakuntaohjelma eli Lappi-sopimus linjaa maakunnan kehittämisen suuntaviivoja, ja nostaa esiin Lapin arktisen osaamisen asiantuntijana. Lapissa on jo pitkään tehty erinomaista työtä maakunnan kehittämisessä ja edunvalvonnassa yhteistyössä laajan toimijajoukon kanssa. Erilaisten intressien yhteensovittaminen on perusta lappilaiselle yhteistyölle ja rinnakkaiselolle. Maakuntamme on harvaan asuttu, mutta toimiva infrastuktuurimme mahdollistaa mm. satojen tuhansien kotimaisten ja ulkomaisten vierailijoiden käynnit vuosittain. Elinvoimainen saamelaisyhteisö, puhdas luonto, toimiva rajayhteistyö kolmella ulkorajallamme luovat Lapille ainutlaatuisen toimintaympäristön ja tuovat lisäarvoa yhteistyölle.

Tarve:

Lapissa on meneillään monenlaisia muutoksia elinkeino – ja ikärakenteessa, minkä lisäksi koronavirusepidemian myötä mm. monipaikkaisuuden suhteen on noussut esiin aivan uusia tarpeita kehittää toimintaa ja panostaa maakunnan edunvalvontaan. Erityisesti mahdollisuudet seutukunnallisessa yhteistyössä, mutta toisaalta haasteet viranomaisten resursseissa ja osaavan henkilöstön saatavuudessa nousivat esiin tiekarttatyöpajoissa ja asiantuntijahaastatteluissa.

Toimenpidekokonaisuus 4 Lapin elinvoimaisuuden vahvistaminen ja edunvalvonta

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Alueellisesti kattavan oppilaitosverkoston ylläpitäminen:** digitalisaation ja etäopiskelun hyödyntäminen
2. **Paikalliset ja seudulliset, rajayhteisön sekä kulttuurisensitiiviset erityispiirteet huomioivan elinvoimaisuuden edistäminen**
3. **Poliisin ja pelastuslaitoksen resurssit:** edunvalvonta, olemassa olevien resurssien tehokkaampi käyttö, yhteistyö eri tahojen välillä
4. **Seudullinen yhteistyö seutukuntien elinvoimaisuuden lisäämiseksi ja väestökehityksen positiiviseksi saamiseksi,** esimerkiksi monipaikkaisen asumisen ja etätyön mahdollistamisen avulla
5. **Uusia toimintamalleja erityisesti turvallisuus-, sote- ja opetusalan rekrytointiin:** seudullisia kokeiluja kelpoisuus- ja ammattitaitovaatimukset täyttävän henkilöstön rekrytoimiseksi
6. **Valtakunnalliseen lainsäädäntötyöhön** (esim. yksityistielaki) **ja hallintouudistuksiin** (esim. SOTE-uudistus) v**aikuttaminen ja lappilaisten erityispiirteiden esille tuominen**

Lapin veto- ja pitovoima -tiekartta:

Lapin veto- ja pitovoima -tiekartta julkaistiin kesäkuussa 2021. Siellä on erityisesti Lapin elinvoimaisuuden vahvistamiseen ehdotettuja toimenpiteitä.

Toimenpidekokonaisuus 5

5.5 LIIKKUMISEN TURVALLISUUDEN KEHITTÄMINEN

Tausta:

Liikkumisen turvallisuudessa vihreä siirtymä, vähähiilisyyden tavoite ja uudet vapaa-ajan liikkumistavat ovat tuoneet lisää kehittämistarvetta Lappiin. Maakuntamme runsas matkailijamäärä näkyy Lapin liikenteessä. Tämän lisäksi Lapissa asutaan pitkien välimatkojen takana, ja sähköautojen latausverkko ei ole vielä kattava. Liikenneturvallisuus nostetaan esiin tärkeänä kokonaisuutena mm. *Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset* -dokumentissa, sekä *Lapin maakunnallisessa turvallisuussuunnitelmassa 2020-2023.* Lapin liikenneturvallisuussuunnitelma ohjaa maakunnallista työtä, ja uusi valtakunnallinen liikenneturvallisuusstrategia on valmistumassa. Lisäksi Lapin seutukunnilla on omat liikenneturvallisuussuunnitelmansa.

Tarve:

Erityisesti teiden korjausvelan vähentämiseen, kunnossapitoon, turvallisuuteen ja kevyen liikenteen lisääntymiseen liittyen Lapissa on tarpeita kehittää liikenneverkkoa, liikenneturvallisuusosaamista sekä edunvalvontaa rahoitukseen liittyen.

Toimenpidekokonaisuus 5 Liikkumisen turvallisuuden kehittäminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Edunvalvontaan vaikuttaminen: korvamerkittyä erillismäärärahaa, jota Lapin ELY-keskus voisi käyttää pelkästään liikenneturvallisuusnäkökulmasta**

2. **Kuntien sisäisten ja kuntarajat ylittävien kävely- ja pyöräilyreittien tarpeiden kartoittaminen sekä väylien rakentaminen vihreän siirtymän mahdollistamisen tueksi**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: seutukunnat/kunnat

3. **Matkailijoiden ja matkailuliikenteen vaikutukset Lapin liikenneturvallisuuteen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä Liikenneturva

4. **Pyöräilyä tukevan yritystoiminnan kehittäminen**: esim. kuljetus, säilytys, korjaus
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR, Leader
   Mahdolliset toteuttajat: kuntien elinkeinotoimi, yritykset, Lapin ELY-keskus

5. **Uudet liikkumisen muodot** (esim. sähköpyöräily ja sähköiset potkulaudat)**: liikenneturvallisuusriskien kartoittaminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR, Traficom
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä Liikenneturva, kunnat

Toimenpidekokonaisuus 6

5.6 OSALLISUUDEN KASVATTAMINEN

Tausta:

Osallisuuden mahdollistaminen ja tukeminen ovat keskeisimpiä näkökulmia hyvinvointi- ja turvallisuustyössä. Osallisuuden kasvattaminen on myös syrjäytymisen ehkäisyä. *Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden strategiasta* todetaan, että Suomen keskeisin sisäisen turvallisuuden haaste on laajeneva, monimuotoinen syrjäytyminen. Sisäisen turvallisuuden strategiassa mainitaan tämän lisäksi turvallisuuden tunne tärkeänä osana arjen turvallisuutta. Lasten ja nuorten turvallisuus nousevat esiin omana kokonaisuutenaan, kuten esimerkiksi *Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset* -asiakirjassa tai *Lapin maakunnallisessa turvallisuussuunnitelmassa 2020-2023*.

Osallisuuden ja lähidemokratian merkitystä korostetaan useimmissa hyvinvoinin ja turvallisuuden strategioissa. Ohjelmakaudella 2014-2020 Euroopan rakennerahastojen toimintalinja 5 Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta ohjasi kehittämisvaroja ja siten kehittämishankkeita runsaasti sosiaalisen osallisuuden kasvattamiseen sekä heikoimmassa asemassa olevien ihmisten syrjäytymisen ehkäisyyn. Hyvinvointi- ja turvallisuustilastokatsauksen perusteella lappilaiskuntien hyvä- ja huono-osaisuusprofiili on eriytynyt varsin voimakkaasti kuntien välillä – jopa naapurikuntien keskuudessa – kunnan väestö- ja elinkeinorakenteen, väestön koulutustason sekä valitun hyvinvointistrategisen vision mukaan.

Tarve:

Tiekarttatyöpajoissa ja haastatteluissa todettiin, että kehittämistoimista huolimatta ongelmien kasautuminen ja syrjäytyminen ovat edelleen keskeisiä haasteita lappilaisten arjessa. Tarvetta on edelleen panostaa eri ikä- ja väestöryhmien osallisuuden lisäämiseen esimerkiksi monitoimijaisen yhteistyön avulla. Kuntalaisten turvallisuutta ja etenkin turvallisuuden tunnetta on tarpeen kartoittaa, jotta kehittämistoimet osataan kohdistaa oikein. Tarvetta nähtiin kokonaiskuvalle hyvien kehittämishankkeiden tuloksista ja jatkohyödyntämisestä. Tarvetta on myös tukea ja mahdollistaa järjestö- ja kansalaistoimintaa ja niiden yhteistyötä yritysten, kuntien ja viranomaisten kanssa.

Toimenpidekokonaisuus 6 Osallisuuden kasvattaminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Barentsin alueen asukkaiden luottamuksen- ja turvallisuudentunne**
   Mahdolliset rahoituslähteet: Interreg Aurora
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, Lapin yliopisto ja Sogsakk, yhteistyössä Ruotsi ja Norja

2. **Fyysinen ja psyykkinen esteettömyys ja saavutettavuus kunnan toimintaympäristössä ja palveluissa:** nykytilan selvitys ja tulevat toimenpiteet
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: kunnat/vammaisneuvostot, nuorten ja ikääntyneiden järjestöt, maahanmuuttajien tukijärjestöt

3. **Koulunkäyntiavustajien osaamisen kehittäminen: yhteistyö huoltajien kanssa ja ei-aktiivisten huoltajien osallistaminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ministeriöt
   Mahdolliset toteuttajat: oppilaitokset

4. **Lapin lasten, nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymispolkujen kartoitus**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR, Leader
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopisto, yhteistyössä Lapin AMK, järjestöt, kunnat, ankkuritiimit

5. **Opetussuunnitelmien kehittäminen monitoimijaisessa yhteistyössä:** lasten ja nuorten osallistaminen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja osallisuuden kehittämiseen, esim. kylä/kortteli- ja talkootoimintaan.
   Mahdolliset rahoituslähteet: ministeriöt, ESR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AVI ja oppilaitokset, yhteistyössä kunnat ja järjestöt

6. **Osallisuuden kasvattamisen hyvät käytännöt: kartoitus ohjelmakaudelta 2014-2020 ja disseminaatioalustojen valinta**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopisto, yhteistyössä Pohjois-Suomen osaamiskeskus, rahoittajat

Toimenpidekokonaisuus 7

5.7 PAIKALLISEN JA ALUEELLISEN ARJEN TURVALLISUUSTYÖN MALLIEN VAHVISTAMINEN

Tausta:

Lapissa paikallista ja alueellista hyvinvointi- ja turvallisuustyötä on kehitetty aktiivisesti ja monitoimijaisesti jo pitkään, osittain erilaisten kehittämishankkeiden avulla. Hyväksi todettuja toimintamalleja on kehitetty, pilotoitu, ja otettu käyttöön. Arjen turvan toimintamalli on kansainvälisellä ja kansallisella tasolla tunnistettu hyväksi käytännöksi ja mainitaan kansallisissa strategioissa, kuten *Sisäisen turvallisuuden toimeenpanoraportissa* ja *Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden tilanneraportissa 2020.* Tämän lisäksi em. tilanneraportissa todetaan, että toimivat peruspalvelut niin kaupungeissa kuin harvaan asutulla maaseudulla ovat hyvinvoinnin ja turvallisuuden perusta. Valtakunnallisia malleja ovat Hoito syytteen sijaan (HSS), moniammatillinen riskienarviointimalli (MARAK) ja nuoria rikoksentekijöitä varten suunniteltu moniviranomaisyhteistyöhön perustuva Ankkuri-malli. Näitä malleja on pilotoitu Lapissa, ja laajempaan käyttöönottoon on tarvetta.

Tarve:

Tiekartan työpajoissa ja asiantuntijahaastatteluissa korostui tarve tuottaa erityisesti ennaltaehkäiseviä palveluita entistä taloudellisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Arjen turvan toimintamallin mukaisesti resurssien yhdistämisen ja kohdistamisen kautta kunnat lisäävät yhteistyötä ja kustannustehokkuutta hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluiden tuottamiseen.

Valtakunnalliset mallit, kuten HSS, MARAK ja Ankkuri, edesauttavat kuntien palvelujen tarkastelua enemmän asiakasnäkökulmasta ja ilmiölähtöisesti.

Toimenpidekokonaisuus 7 Paikallisen ja alueellisen arjen turvallisuustyön mallien vahvistaminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Arjen turvan toimintamallin arviointi ja päivittäminen:** näkökulmana erityisesti yritykset ja kolmas sektori, uuden hyvinvointialueen ja kunnan rooli, sekä 4.sektorin rooli (kansalaisosallistuminen).
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä Lapin AVI, Lapin liitto/järjestöneuvottelukunta ja kuntajohtajaverkosto, Lapin yrittäjät

2. **Turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö -toimintamallin arviointi ja laajempi jalkauttaminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AVI ja oppilaitokset

3. **Valtakunnallisten mallien arviointi ja jalkauttamissuunnitelma Lappiin: Ankkuri, Hoito syytteen sijaan (HSS), MARAK**
   Mahdolliset rahoituslähteet: Lapin poliisilaitos erillismääräraha 2022, Lapin AMK strategiaraha 2022
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin poliisilaitos ja Lapin AMK, yhteistyössä hyvinvointialue, nuorisopsykiatria, kouluterveydenhuolto, OT-keskus Pohjois-Suomi, A-klinikat ja nuorten päihdekuntoutusyksiköt, kuntien päihdehuoltoyksiköt, Rikosuhripäivystys, Lapin ensi- ja turvakoti, kunnat

4. **Welfare mix -hyvinvointipalveluiden tuottamismallin seudullisten toteuttamismahdollisuuksien arviointi** eli miten monikanavaisesti, julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimesta tuotetut hyvinvointipalvelut voidaan toteuttaa paikallisesti (seutu)kunnittain.
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopisto ja Lapin AMK yhteistyössä Lapin seutukunnat, sairaanhoitopiirit

Toimenpidekokonaisuus 8

5.8 SOSIAALISESTI KESTÄVÄN TALOUDEN EDISTÄMINEN

Tausta:

YK:n kestävän kehityksen agendan mukaisesti Suomessa tavoitellaan kestävää kehitystä niin ympäristön, talouden, kuin ihmisten hyvinvoinninkin suhteen . Sosiaalisesti kestävä talous (Social Economy) on kestävän kehityksen osa-alue, jossa yhdistyvät kannattava liiketoiminta ja yhteiskunnallinen hyöty.

Lappilaisissa strategioissa (mm. *Lappi-sopimus* ja *Lapin AMK strategia*) sosiaalisesti kestävä talous on noussut maakunnalliseksi kehittämiskohteeksi. Euroopassa Social Economy -toiminnalla on 11 miljoonalla työntekijällä (n. 6 % työvoimasta) ja kahdella miljoonalla organisaatiolla (10 % EU:n liiketoiminnasta) merkittävä ihmisten osallisuutta ja työllisyyttä vahvistava vaikutus (EU-komissio 2019).

Toimintaympäristön muutokset ohjaavat etsimään uusia innovatiivisia liiketoimintamalleja ihmisten työllistämiseen. Alustavien maakunnallisten selvitysten ja hankkeiden lisäksi tarvitaan kehittämistoimia sosiaalisesti kestävän talouden edistämiseksi.

Tarve:

Työpajoissa ja asiantuntijahaastatteluissa korostui tarve ensinnäkin tehdä tunnetuksi sosiaalisesti kestävän talouden käsitettä. Tämän lisäksi koettiin tarpeelliseksi selvittää, kehittää ja tukea sosiaalisesti kestävän talouden mahdollisuuksia liiketoimintana Lapin maakunnassa. Toimintaympäristön ja -rakenteiden muuttuessa pitäisi ideoida uusia mahdollisuuksia tuottaa palveluita myös syrjäseuduilla. Esimerkiksi osuuskuntamuotoisen toiminnan soveltuvuus turvallisuus- ja hyvinvointipalveluiden tuottamiseen tulee selvittää tarkemmin.

Toimenpidekokonaisuus 8 Sosiaalisesti kestävän talouden edistäminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Kehitetään opetussuunnitelmia eri kouluasteilla sosiaalisesti kestävän talouden teemoihin**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR, OKM, Erasmus+
   Mahdolliset toteuttajat: oppilaitokset

2. **Lapin mallin kehittäminen sosiaalisesti kestävään talouteen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä Lapin liitto, Lapin yliopisto, kunnat, Lapin yrittäjät, Lapin kauppakamari

3. **Osatyökykyisten ja vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen sosiaalitalouden keinoin Lapissa**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR, valtio/TE-toimistot
   Mahdolliset toteuttajat: yhteiskunnalliset yritykset, järjestöt ja säätiöt, Lapin ELY-keskus

4. **Sosiaalisesti kestävän liiketoiminnan pilotointi**
   Mahdolliset rahoituslähteet: Leader, Business Finland, CreaDemo, CreMa, DigiDemo - Kopiosto, ELY-keskus, AKKE, EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: yritykset/yritysryhmät, yhteistyössä Lapin AMK, Lapin liitto, Lapin yliopisto, kunnat, Lapin yrittäjät, Lapin kauppakamari

5. **Sosiaalisten vaikutusten mittaaminen, julkiset hankinnat.**
   Mahdolliset rahoituslähteet: AIKO (haussa)
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK

6. **Yritysten yhteiskunnallisen roolin mahdollistaminen ja tukeminen Lapissa**
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR, ELY-keskus
   Mahdolliset toteuttajat: kunnalliset kehittämisyhtiöt, kunnat, Lapin kauppakamari, Lapin yrittäjät, ProAgria

Toimenpidekokonaisuus 9

5.9 TIEDOLLA JOHTAMISEN EDISTÄMINEN

Tausta:

Tiedolla johtamiseen panostaminen nähdään painopisteenä useissa kansallisissa ja maakunnallisissa strategioissa. Esimerkiksi *Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta* esittää toimenpiteitä tiedon analysointiin, ennakointiin sekä toisaalta arviointiin ja seurantaan. Tietoa on saatavilla monista lähteistä, mm. hankkeissa ja kunnissa tuotetaan tietoa sekä hyvinvoinnin että turvallisuuden näkökulmista. Tietoa kerätään mutta sen analysointi ja jatkotoimien suunnittelu on haasteellista. Organisaatioissa ei ole riittävästi osaamista ja/tai resursseja tiedon hyödyntämiseen, eikä toimenpiteiden toteutusten seurantaan ole systemaattisia järjestelmiä. Laadullisen tiedonkeruun systematisointiin ei ole käytänteitä.

Tarve:

Tarve helposti saatavilla olevalle, ajantasaiselle ja monia eri lähteitä yhdistävälle tiedolle, joka olisi laajasti saatavilla mm. yritysten, järjestöjen, kuntien ja viranomaisten käyttöön korostui työpajoissa ja asiantuntijahaastatteluissa. Järjestötieto ja järjestöissä oleva kokemustieto on saatava entistä paremmin verkostoyhteistyöhön mukaan.

Tiedonkeruun lisäksi tarvitaan osaamista tiedon analysointiin ja käyttöön. Yhteiset, toimivat järjestelmät/alustat toimenpiteiden toteutuksen seurantaan puttuvat.

Vaikuttavuuden arviointi puolestaan nousi työpajoissa esiin mm. siksi, että siirtymä korjaavasta hyvinvointi- ja turvallisuustyöstä ennaltaehkäisevään työhön olisi helpompi perustella myös taloudellisesta näkökulmasta.

Toimenpidekokonaisuus 9 Tiedolla johtamisen edistäminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Hiljaisen tiedon jakaminen: hyvien käytänteiden kartoitus ja käyttöönotto, case: kylien turvallisuus**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lappilaiset kylät ry, yhteistyössä Lapin turvallisuusverkosto ja Suomen kylät ry

2. **Pysyvä maakunnallinen käytäntö/malli hyvinvointi- ja turvallisuustiedon keräämiseen ja analysointiin** – Lapin tiedolla johtamisen malli
   Mahdolliset rahoituslähteet: EAKR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä Lapin poliisilaitos ennakointi- ja analyysiyksikkö, Lapin yliopisto, Lapin liitto/Hyvinvoinnin seurantaryhmä, Lapin sairaanhoitopiirit, Lapin turvallisuusverkosto, hyvinvointialue, Kuntaliitto ja ministeriöt

3. **Tiedolla johtamisen osaamisen kehittäminen kunnissa**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR/ministeriöt
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK ja Lapin yliopisto, yhteistyössä kunnat

4. **Verkosto-osaamisen/johtamisen kehittäminen**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopisto ja Lapin AVI, yhteistyössä Lapin turvallisuusverkosto

Toimenpidekokonaisuus 10

5.10 YHTEISÖLLISYYDEN KASVATTAMINEN

Tausta:

Yhteisöllisyyden kokemus parantaa sekä yksilön hyvinvointia että turvallisuudentunnetta. Yhteisön, johonkin ryhmään kuulumisen merkitys nousee esiin jokaisessa turvallisuutta ja hyvinvointia käsittelevässä strategiassa. *Lapin hyvinvointiohjelmassa 2025* korostetaan yhteisön merkitystä, ja esimerkiksi *Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2020 tilanneraportissa* suositellaan, että vahvistetaan kylien yhteisöllistä turvallisuustoimintaa perustamalla kyliin pelastusryhmiä. Hankkeessa toteutetun tilastotarkastelun mukaan huono-osaisuuden sosiaaliset seuraukset ovat eriytyneet lappilaiskunnissa varsin voimakkaasti.

Tarve:

Yhteisöllisyyden tukeminen on erityisesti tarpeen, kun väestörakenne Lapissa muuttuu, nuoremmat ikäpolvet muuttavat kauas vanhemmista polvista, ja uudet tavat muodostaa yhteisöjä perinteisten alueellisten tapojen lisäävät merkitystään. Työpajoissa ja haastatteluissa todettiin, että ihmisten vastuu omasta ja muiden turvallisuudesta on tärkeässä roolissa arjen turvallisuuden toteuttamisessa, minkä edellytyksenä on tunne, että kuuluu johonkin.

Toimenpidekokonaisuus 10 Yhteisöllisyyden kasvattaminen

Toimenpide-ehdotukset:

1. **Ei-suomenkielisten kuntalaisten osallisuuden kasvattaminen päätöksenteossa selkokielisen viestinnän keinoin**
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin yliopiston kielikeskus, yhteistyössä järjestöt ja kunnat

2. **Kuntalaisten oman aktiivisuuden ja kokemusasiantuntijuuden kehittäminen kuntien päätöksenteossa palvelumuotoilun keinoin.**
   Mahdolliset rahoituslähteet: -
   Mahdolliset toteuttajat: kunnat/seutukunnat, yhteistyössä järjestöt

3. **Yhteisöllinen auttamiskulttuuri 2020-luvulle:** Uudenlaisten yhteisöjen tunnistaminen ja perinteisen, yhteisvastuullisen talkoohengen päivittäminen 2020-luvulle, kansalaistoiminnan eli järjestötoiminnan ulkopuolisen kansalaisaktivismin huomioiminen
   Mahdolliset rahoituslähteet: STEA, ESR, Leader
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin AMK, yhteistyössä järjestöt

4. **Ylisukupolvisen tekemisen tukeminen:** toteutettujen toimintamallien kartoitus ja levittäminen. Esimerkiksi digiauttajuus, nuoret/aikuiset ikäihmisten kanssa ulkoilemassa tai luontoharrastuksissa
   Mahdolliset rahoituslähteet: ESR
   Mahdolliset toteuttajat: Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys, yhteistyössä kunnat ja järjestöt

6. SEURANTA JA JATKUVUUS

Lapin arjen turvallisuuden tiekartta sisältää toimenpide-ehdotuksia tulevalle ohjelmakaudelle eli vuosille 2021-2027. Osa toimenpiteistä ehdotetaan toteutettavaksi ulkopuolisella rahoituksella, esim. rakennerahastoista, ja osa voidaan toteuttaa organisaatioiden omana toimintana, kuten oppilaitosten opinnäytetöinä. Ensisijainen mahdollinen toteuttaja on kunkin toimenpiteen kohdalla lueteltu ensimmäisenä.

Tiekarttaa rakennettaessa lappilaiset organisaatiot ovat aktiivisesti osallistuneet sisällön ideointiin ja työstämiseen, joten lopputulos kuvastaa mahdollisimman laajasti eri tahojen tarpeita. Jatkon kannalta on tärkeää, että toteuttajaorganisaatiot ovat sitoutuneet tiekartan toimeenpanoon ja sen seurantaan. Tiekarttaa on eri vaiheissaan esitelty ja se on hyväksytty Lapin turvallisuusverkoston johtajakokouksessa, jossa on edustettuna seuraavien organisaatioiden ylintä johtoa: Lapin AMK, Lapin AVI, Lapin yliopisto, Lapin ELY-keskus, Lapin ensi- ja turvakoti, Lapin liitto, Lapin pelastuslaitos, Lapin poliisilaitos, Lapin sairaanhoitopiiri, Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys, Lappilaiset kylät ry, Liikenneturva, Maanpuolustuskoulutus, Rikosuhripäivystys, SPR Lapin piiri, Sisäministeriö/sisäinen turvallisuus.

Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutumista seurataan puolivuosittain Lapin turvallisuusverkoston johtajakokouksen tapaamisissa.

7. TEKIJÄT JA TAUSTATUKI

Hanke: Arjen turvallisuuden tiekartta - aktivoiva osallisuus syrjäytymisen ehkäisyssä
Rahoittaja: Euroopan sosiaalirahasto, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
Toteutusaika: 1.12.2020-30.9.2021
Hanketiimi/kirjoittajat: FM Eeva Helameri, projektisuunnittelija, , Lapin AMK • FT Pekka Iivari, yliopettaja/turvallisuuspäällikkö, Lapin AMK • restonomi Eija Raasakka, projektipäällikkö, Lapin AMK • YTT Leena Viinamäki, yliopettaja, Lapin AMK.

Asiantuntijaryhmä:

Veli-Matti Ahtiainen, va. toiminnanjohtaja, SPR Lapin piiri
Ritva Kauhanen, kehittämispäällikkö, Lapin liitto
Seppo Lehto, pelastusylitarkastaja, Lapin AVI
Reko Silvenius, rikoskomisario, Lapin poliisilaitos
Sanna Ylitalo, ylitarkastaja, Lapin AVI

Hankejulkaisut:

- Arjen turvallisuus Lapissa – tilannekuva. Lumen. Lapin ammatti-korkeakoulun verkkolehti 2/2021, https://blogi.eoppimispalvelut.fi/lumenlehti/2021/04/14/arjen-turvallisuus-lapissa-tilannekuva/
- Arjen turvallisuuden tiekartta -hankkeen verkkosivut https://blogi.eoppimispalvelut.fi/arjenturvantiekartta/
- Arjen turvallisuus Lapissa –hankkeen taustaraportti julkaistaan Lapin AMK:n julkaisusarjassa Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset.

Ohjausryhmä:

Ahtiainen Veli-Matti, va. toiminnanjohtaja, SPR Lapin piiri
Henttu Joni, johtaja, Lapin AVI pelastustoimi ja varautuminen vastuualue, ohjausryhmän puheenjohtaja
Karanta Rea, hankejohtaja, Tulevaisuuden sote-keskus Lapissa
Pyyny Heidi, osaamispäällikkö, Lapin AMK sosiaaliala
Suorsa Sinikka, vt. toiminnanjohtaja, Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys
Ylitalo Eero, kunnanjohtaja, Pellon kunta
Vakituiset asiantuntijajäsenet:
Tuija Keihtä, johtava työllisyysasiantuntija, Lapin liitto
Seppo Lehto, pelastusylitarkastaja, Lapin AVI

Karungin koulun 1-3.luokkalaisten piirustukset:

s. 3 Vilma Keränen
s. 4 Selena Heininen
s. 4 Senja Vaara
s. 5 Nuutti Regina
s. 5 Daniel Vähä
s. 8 Viivi Keskimaunu
s. 11 Miro Rousu
s. 21 Oskar Mäkitaavola
s. 31 Kuisma Johansson
s. 33 Elle Arpi
s. 33 Sonja Vähä

Tarkistuskohta	2021		2022		2023		2024		2025		2026		2027	
Toimenpidekokonaisuus	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy
Asuin- ja kotiympäristön turvallisuuden edistäminen														
Ikäihmisten kotona asumisen asiakaslähtöinen toimintamalli Lappiin														
Kyläpelastajamallin jalkauttaminen Lappiin														
Lapin kylien ja kortteleiden arjen turvallisuuden kehittäminen														
Nuorisoon kohdistetun live-häiriökäyttäytymisen tunnistaminen ja puuttumisen mallien kehittäminen ympäröivälle yhteisölle														
Yritysten osallistaminen kylien ja asuinympäristöjen turvallisuustekoihin														
Digitaalisuuden edistäminen														
Digiosaaminen työturvallisuuden osana														
Digiverkkoyhteyksien saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen koko maakunnan alueelle														
Kunta- ja järjestötyöntekijöiden digiosaamisen kehittäminen kuntalaisten digiosallisuuden tukemiseksi														
Lappilaiset lapset ja nuoret verkossa														
Selvitys verkon turvallisuusriskeistä, verkkoturvallisuusosaamisen ja siihen liittyvien työkalujen kehittäminen														
Järjestö- ja kansalaistoiminnan roolin vahvistaminen ja toiminnan jatkuvuus														
Järjestötyöllä edistämässä nuorten hyvinvointia ja uusia valmiuksia työelämään														
Kuntien järjestöyhdyshenkilöiden roolin kehittäminen ja järjestöyhdyshenkilöverkoston toiminnan tukeminen														
Uusien kolmannen sektorin toimintamallien kehittäminen ja kokeilu														
Lapin elinvoimaisuuden vahvistaminen ja edunvalvonta														
Alueellisesti kattavan oppilaitosverkoston ylläpitäminen														
Paikalliset ja seudulliset, rajayhteisön sekä kulttuurisensitiiviset erityispiirteet huomioivan elinvoimaisuuden edistäminen														
Poliisin ja pelastuslaitoksen resurssit														
Seudullinen yhteistyö seutukuntien elinvoimaisuuden lisäämiseksi ja väestökehityksen positiiviseksi saamiseksi														

Liite 1. Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutumisen seurantalomake

Tarkistuskohta	2021		2022		2023		2024		2025		2026		2027	
Toimenpidekokonaisuus	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy
Uusia toimintamalleja erityisesti turvallisuus-, sote- ja opetusalan rekrytointiin														
Valtakunnalliseen lainsäädäntötyöhön ja hallintouudistuksiin vaikuttaminen ja lappilaisten erityispiirteiden esille tuominen														
Liikkumisen turvallisuuden kehittäminen														
Edunvalvontaan vaikuttaminen: korvamerkittyä erillismäärärahaa, jota Lapin ELY-keskus voisi käyttää pelkästään liikenneturvallisuusnäkökulmasta														
Kuntien sisäisten ja kuntarajat ylittävien kävely- ja pyöräilyreittien tarpeiden kartoittaminen sekä väylien rakentaminen vihreän siirtymän mahdollistamisen tueksi														
Matkailijoiden ja matkailuliikenteen vaikutukset Lapin liikenneturvallisuuteen														
Pyöräilyä tukevan yritystoiminnan kehittäminen														
Uudet liikkumisen muodot: liikenneturvallisuusasioiden kartoittaminen														
Osallisuuden kasvattaminen														
Barentsin alueen asukkaiden luottamuksen- ja turvallisuudentunne														
Fyysinen ja psyykkinen esteettömyys ja saavutettavuus kunnan toimintaympäristössä ja palveluissa														
Koulunkäyntiavustajien osaamisen kehittäminen: yhteistyö huoltajien kanssa ja ei-aktiivisten huoltajien osallistaminen														
Lapin lasten, nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymispolkujen kartoitus														
Opetussuunnitelmien kehittäminen monitoimijaisessa yhteistyössä: lasten ja nuorten osallistaminen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja osallisuuden kehittämiseen, esim. kylä/kortteli- ja talkootoimintaan														
Osallisuuden kasvattamisen hyvät käytännöt: kartoitus ohjelmakaudelta 2014-2020 ja disseminaatioalustojen valinta														
Paikallisen ja alueellisen arjen turvallisuustyön mallien vahvistaminen														
Arjen turvan toimintamallin arviointi ja päivittäminen														
Turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö -toimintamallin arviointi ja laajempi jalkauttaminen														
Valtakunnallisten mallien arviointi ja jalkauttamissuunnitelma Lappiin: Ankkuri, Hoito syytteen sijaan (HSS), MARAK														
Welfare mix -hyvinvointipalveluiden tuottamismallin seudullisten toteuttamismahdollisuuksien arviointi														

Liite 1. Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutumisen seurantalomake

Tarkistuskohta	2021		2022		2023		2024		2025		2026		2027	
Toimenpidekokonaisuus	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy
Sosiaalisesti kestävän talouden edistäminen														
Kehitetään opetussuunnitelmia eri kouluasteilla sosiaalisesti kestävän talouden teemoihin														
Lapin mallin kehittäminen sosiaalisesti kestävään talouteen														
Osatyökykyisten ja vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen sosiaalitalouden keinoin Lapissa														
Sosiaalisesti kestävän liiketoiminnan pilotointi														
Sosiaalisten vaikutusten mittaaminen, julkiset hankinnat														
Yritysten yhteiskunnallisen roolin mahdollistaminen ja tukeminen Lapissa														
Tiedolla johtamisen edistäminen														
Hiljaisen tiedon jakaminen: hyvien käytänteiden kartoitus ja käyttöönotto, case: kylien turvallisuus														
Pysyvä maakunnallinen käytäntö/malli hyvinvointi- ja turvallisuustiedon keräämiseen ja analysointiin														
Tiedolla johtamisen osaamisen kehittäminen kunnissa														
Verkosto-osaamisen/johtamisen kehittäminen														
Yhteisöllisyyden kasvattaminen														
Ei-suomenkielisten kuntalaisten osallisuuden kasvattaminen päätöksenteossa selkokielisen viestinnän keinoin														
Kuntalaisten oman aktiivisuuden ja kokemusasiantuntijuuden kehittäminen kuntien päätöksenteossa palvelumuotoilun keinoin														
Yhteisöllinen auttamiskulttuuri 2020-luvulle														
Ylisukupolvisen tekemisen tukeminen														

Liite 1. Lapin arjen turvallisuuden tiekartan toteutumisen seurantalomake

Lapin arjen turvallisuuden tiekartta linjaa toimenpide-ehdotukset vuosille 2021-2027. Julkaisussa kerrotaan miksi ja miten tiekarttaa on työstetty, jonka jälkeen esitellään laajemmat strategiset lähestymistavat arjen turvallisuuden kehittämiseen seuraavina vuosina.

Toimenpide-ehdotukset on koottu kymmeneen toimenpidekokonaisuuteen, joissa esitellään kokonaisuuden taustaa ja tarvetta, sekä ehdotetaan konkreettia kehittämistoimenpiteitä.

ISBN 978-952-316-399-7 (pdf)

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Lapin korkeakoulukonsern
LUC